

КУЛЬТУРА МОВИ – ОРТОЛОГІЯ – НОРМАТИВІСТИКА

С. В. ХАРЧЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lucynka@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано основні погляди мовознавців щодо номінування і дефініювання мовознавчої науки про теорію і практику мовної (літературної) норми. Виокремлено три напрями термінологічного розвитку науки про культуру мови в слов'янській традиції: західнослов'янський, український, російський. Встановлено, що в українській і польській термінологіях спостерігаємо синонімічне вживання термінів «нормативістика/нормативна лінгвістика», «культура мови», і в обох лінгвістичних традиціях термін «культура мови» – багатозначний, а термін «ортологія» належить до пасивного словника лінгвістів. Рекомендовано надавати перевагу термінові «нормативістика».

Ключові слова: культура мови, норма, мовна норма, поняття, ортологія, нормативістика

Актуальність. Вивчення мовних норм одне з найважливіших завдань українського мовознавства в галузі культури мови, адже мовна норма – центральне поняття, «головна дійова особа» культури мови, а нормативний аспект – важливий і для лінгвістики, і для інших наук, на що неодноразово вказували науковці (С. Биби́к, І. Вихованець, К. Городенська, П. Дудик, С. Єрмоленко, Т. Коць, Н. Непийвода, О. Сербенська, Л. Струганець, Г. Сюта, О. Тараненко, С. Чемеркін, В. Шинкарук, Г. Яворська та інші).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У 20-і рр. ХХ ст. нормалізація української мови була пріоритетним напрямом українського мовознавства, що диктували тогочасні політичні (розришення функційних меж української мови) і суспільні потреби (поширення освіти, створення підручників і словників, завдання долучення народних мас до української та світової культур, до надбань науки і техніки тощо). Позначаючи напрям своєї мовознавчої діяльності, науковці цього періоду послуговувалися різними номінаціями, наприклад: культурна мова (М. Сулима, Г. Винокур), культура мови, техніка мови (О. Ізюмов, В. Петрусь), культура слова (М. Гладкий).

Мета розвідки – вивчити особливості функціонування в українській, польській, російській мовознавчих науках термінів «культура мови», «нормативістика», «ортологія».

Методи. У дослідженні застосовано такі методи: узагальнення, систематизації, порівняльно-історичний.

Результати. На підставі аналізу наукових праць, пов'язаних із нормами літературної мови, умовно виокремлюємо три напрями розвитку науки про культуру мови в слов'янській традиції: західнослов'янський, український, російський.

Прийнято вважати, що культура мови як окрема галузь (що на теренах колишнього Радянського Союзу, що в інших країнах) оформилася в системі лінгвістичних дисциплін як власне практичний курс у 50-і–60-і рр. ХХ ст. [5, с. 8]. Показовими щодо цього є збірники праць, монографії, наукові статті, що з'явилися

в слов'янському мовознавстві і що в них висвітлювали питання нормалізації мови: в українському мовознавстві – А. Коваль «Культура української мови» (К., 1964), щорічник «Питання мовної культури» (згодом – «Рідне слово», тепер – «Культура слова»); у російській лінгвістиці – збірник «Вопросы культуры речи» (вып. 1–8, 1955–1967), колективна монографія «Актуальные проблемы культуры речи» (1970); у польському мовознавстві – .

У 60-х рр. ХХ ст. О. Ахманова, Ю. Бельчиков, В. Веселітський запропонували нову наукову лінгвістичну дисципліну – ортологію, що за її основну категорію визнано категорію варіантності [1, с. 35]. Предметом запропонованої дисципліни названо таку варіантну співвіднесеність, члени якої є реальним мовним фактом [1, с. 35]. Крім того, автори вважали, що ортологія в поданому в статті тлумаченні повинна вивчати наявні процеси в мові, в результаті яких поступово формуються деякі закономірності слововживання [1, с. 40].

Ю. Скребньов розкритикував концепцію створення нової наукової дисципліни – ортології – передусім тому, що вона узурпує функції стилістики, немає визначеного об'єкта дослідження і має широкий, чітко не окреслений предмет дослідження [7, с. 142]. Автор сприймає ортологію як науку про «форми, що вже перетворилися з фактів мовлення у надбання мови» [7, с. 140], а мовний факт не потребує ортологічного (нормативного) оцінювання.

І хоча сьогодні термін «ортологія» науковці (особливо, русисти) кодифікують, однак його визначення так і досі є нечітке, розмите. На початку ХХ ст. ортологію найчастіше тлумачать як науку/розділ мовознавства про нормативну (унормовану, стандартизовану) мову, визнаючи її [мову] за системний об'єкт зі складною багаторівневою організацією. Натрапляємо й на інші визначення:

- сукупність лінгвістичних наук, що вивчають мовні норми та встановлюють їх;
- розділ мовознавства, що вивчає функціонування та історичну мінливість норми в її співвідношенні із системою мови та узусом;
- розділ мовознавства, що вивчає норми мови та відхилення від цих норм – девіації;
- учення про правильності, нормативності мови.

Наведені визначення терміна «ортологія» не дають чіткого уявлення про об'єкт, а особливо предмет цієї науки (така ситуація триває від 1961 року). Проте в Росії активно оперують цим не чітко дефінійованим терміном, захищають дисертації (наприклад, Жукова А. Г. Ортология в теоретическом и прикладном рассмотрении : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. – Новосибирск, 2002. – 207 с.), видають ортологічні словники, читають навчальні дисципліни з однойменною назвою тощо.

Термін «ортологія» має також й обмежені дериваційні можливості: утворене єдине похідне слово – ортологічний.

Питання, пов'язані з мовною нормою, критеріями правильності, засади вибору одного із кількох можливих варіантів та низка інших, в українському мовознавстві традиційно розглядають в межах наукової дисципліни «Культура мови».

Наприклад, М. Пилинський поділяє погляди інших науковців на культуру мов як широку теоретичну і практичну дисципліну, пов'язану зі стилістикою, психологією, соціологією, вважаючи, що основу науки про культуру мови складає вчення про «правильність» мови, що неминуче пов'язане з поняттям норми [6, с. 59–60]. Порівняй також: [5, с. 8]⁴.

⁴ В європейському мовознавстві наявний такий напрям, як культура мови. Поняття «культура мови» не має однозначного тлумачення. Науковці нараховують три значення: 1) ознака мовної компетенції 10

У виданні, що систематизовано й узагальнено подано відомості про українську мову та українське мовознавство – «Українська мова. Енциклопедія», зазначено, що науку про культуру мови трактують як окрему галузь *мовознавства*, що, використовуючи дані історії української літературної мови, граматики, лексикології, стилістики, словотвору, виробляє наукові критерії в оцінці мовних явищ, а її важливими складовими частинами є *ортологія*, стилістика мови (функціональна й експресивна оцінка мовних засобів), стилістика мовлення (ступінь доцільності використання мовних засобів у тексті) [8, с. 285]. Іншими словами, поняття «культура мови» – поняття ємке, воно містить три аспекти: нормативістський (ортологічний), комунікативний, етичний. І саме з погляду культури мови в Україні традиційно вивчають норму. Термін «ортологія» відомий мовознавчій практиці (напр.: [3, с. 8]), однак він, вважаємо, належить до пасивного словника українського мовознавця.

Зокрема, 1998 року колектив авторів на чолі із проф. А. Загнітком називає ортологію науковою дисципліною, що «займається вивченням категорії варіантності, аналізом співіснування паралельних способів вираження» [9, с. 141]. А відмінність ортології від інших мовознавчих розділів/наук – фонетики, граматики, лексикології, фразеології – вбачають у тому, що «основною категорією ортології є категорія варіантності» [9, с. 141]. Предметом ортології як наукової дисципліни науковці визначили варіантну співвіднесеність, «члени якої становлять собою реальні, безсумнівно існуючі у тканині мови факти», при цьому компоненти цієї варіантної співвіднесеності повинні відповідати правилам і законам мови [9, с. 141].

За словами С. Єрмоленко, «в українському мовознавстві думка про виокремлення ортології в окрему лінгвістичну дисципліну не набула поширення» [8, с. 441]. Мовознавець вважає, що ортологія є розділом науки про культуру мови і «покликана регулювати використання останніх [новотворів] у сучас[ній] мовній практиці, оцінювати їхні потенційні можливості щодо усталення у певних функц[ійних] різновидах чи їхню семант[ичну] відмінність, а також регулює вживання варіант[них] засобів у різних мовних ситуаціях, розглядає питання вибору словоформ, конструкцій у певному функц[ійному] стилі, нормативність вибраних варіантів з погляду сучас[ної] літ[ературної] мови тощо» [8, с. 441]. На її думку основна категорія ортології – категорія варіантності. Отже, в енциклопедичному видання «Українська мова» спостерігаємо розвиток поглядів О. Ахманової, Ю. Бельчикова, В. Веселітського, за яким ортологія – наука про правильне мовлення, мовні норми та їх змінюваність.

Н. Дзюбишина-Мельник, не виходячи за межі традиційного тлумачення терміна «ортологія», кваліфікує його як придатний для означення лінгвістичної дисципліни, що її об'єктом є теоретична стилістика, теорія правильності мови загалом [2, с. 30–31].

Термін «ортологія» не став активно вживаним в українському мовознавстві, що, на наш погляд, зумовлено кількома чинниками.

Відзначимо, що українські термінознавці здебільшого (свідомо чи підсвідомо) використовували і використовують національний підхід до творення термінів. Слово «ортологія» грецького походження від *orthos* (правильний) і *logos* (наука), що умовно можемо перекласти як наука про правильності. В українській мові узвичаєними є терміни, створені за цією самою моделлю із використання грецького слова *orthos*, – орфоепія та орфографія, – і належать до одного словотвірного типу. Проте термін «ортологія» фонетично відмінний від двох інших, що, зауважимо, не суперечить правилам передачі грецького

буквосполучення *th* в українській мові (пор. також: *ортогенез*, *ортодоксія*, *ортодонтія*, *ортопедія*), але порушує принцип однотипності в термінології⁵. І, припускаємо, мовознавці сприймають цей термін як чужий.

Не зважаючи на те, що протягом останніх двох десятиліть українська мовознавча наука поповнилася низкою праць, присвячених нормі літературної мови, однак ці праці мали прикладний характер (О. Пономарів, Н. Непийвода, Л. Струганець, Л. Ставицька, О. Стишов, Т. Коць, О. Радченко, Л. Лушпинська, Р. Трифонов, О. Співак та інші), а відповідно термінологічні аспекти науки про норму, що закономірно, не розглядали⁶.

Екстралінгвальні чинники теж відіграли вагому, хоч і не позитивну, роль у вербалізації і дефініюванні нового елемента лінгвістичної парадигми – культури мови (чи нормативної лінгвістики / нормативного мовознавства, чи ортології?).

Термін «ортологія» до 90-их рр. ХХ ст. був рідковживаним і в російському мовознавстві, а отже, українські науковці остерігалися вживати ті терміни, що їх не схвалила офіційна наука тогочасного СРСР.

У західноєвропейській (західнослов'янській) термінологічній традиції узвичаєним є слово «нормативістика» [11; 12; 14 та інші], його вживають паралельно зі словом «культура мови».

Зокрема, у польському мовознавстві ще в другій половині ХХ ст. науковці виокремили такий різновид вивчення мови, як нормативна лінгвістика (нормативістика). Статус нормативного мовознавства як наукової дисципліни обґрунтувала Я. Пузиніна [12]. Основними завданнями нормативістики вважають «випрацювати теоретичні засади керування розвитком системи мови, визначити сферу дослідження і передусім меж між нормативною й описовою лінгвістикою; упорядкувати критерії мовної правильності; випрацювати чіткі й однозначні принципи для практичної нормативної діяльності; надати інструменти для удосконалення мови; розробити механізми адаптації лінгвістичних знань до соціальних потреб; організувати заходи з популяризації лінгвістичних знань» [11, с. 24]. Проте в наступних розділах автор називає її самостійною дисципліною і говорить про нечіткі межі між культурою мови і нормативною лінгвістикою передусім через термінологічну невизначеність [11, с. 43]. Член Ради польської мови VI каденції при Президіумі Польської академії наук проф. Марковський А. нормативне мовознавство отожднює з культурою мови, твердячи, що термін «культура мови» давно узвичаєний в польській термінології і лінгвістичній традиції [13]. Ці терміни він уживає як синоніми. Такі самі тенденції засвідчує наукова мовна практика інших польських мовознавців (І. Ваґерова, А. Грыбосіова, Ж. Міодек, Н. Станкієвіч та ін.) Розглядувані терміни конкурують між собою. (Зауважимо, що на філологічних факультетах деяких польських і словенських університетів вивчають нормативістику як наувчально-наукову дисципліну).

Підсумовуючи, констатуємо, що основою нормативістики науковці вважають теорію мовної норми, а метою – встановити принципи формування мови, враховуючи її функції, випрацювати правила оцінювання мовних форм, визначити критерії вибору засобів у конкретних комунікативних ситуаціях.

Однак будь-який мовний об'єкт, і мовна норма також, – складний, він має багаторівневу організацію, може розглядатися в одному або одночасно кількох

⁵ До 1933 року звичні, нормативні сьогодні терміни «орфоєпія» та «орфографія» передавали як «ортоєпія» та «ортографія». Різнонаписання запозичених термінів є однією з актуальних термінознавчих проблем.

⁶ Є низка праць в українському мовознавстві, що розглядають норму через призму різних мовознавчих субнаук, як наприклад термінознавство/термінологія [10].

аспектах (формально-граматичному, семантико-синтаксичному, комунікативному тощо), в різних лінгвістичних парадигмах (функційній, антропоцентричній, компаративістській, когнітивній, комунікативно-прагматичній, лінгвокультурологічній⁷ тощо). А оскільки, на думку О. Клименко, сьогодні «теорія норми і нормалізації (прескриптивна лінгвістика, прескриптивізм, нормативістика, у східнослов'янській нормативній традиції – теорія культури мови, культура мови, ортологія) перебуває на етапі перегляду постулатів стратифікаційно-субординативної моделі нормалізації», то цю ревізію здійснюють «через інтеграцію прескриптивізму до антропологічно зорієнтованого мовознавства на суто культурологічному (неориторичному, комунікативному) шляху» [4, с. 156]. А це, у свою чергу, розширює предмет нормативістики, ускладнює її методологічний апарат.

Висновки і перспективи. Українській терміносистемі відоме слово «нормативістика»: його активно – окремо й у словосполученнях – вживають у правознавстві, філософії, воно є елементом словотвірного гнізда із вершиною «норма»: *норма, нормативний, норматив, нормалізація, нормативістський, нормативіст* тощо.

Уважаємо, що філологам термін «нормативістика» варто ввести до активного наукового (мовознавчого) обігу, адже іменник «нормативістика»

а) поряд із такими, як полоністика, германістика, боністика, україністика, русистика тощо, належить до одного словотвірного типу;

б) забезпечує дотримання таких вимог до термінів, як незалежність від контексту, однозначність, короткість;

в) усуває багатозначність терміна «культура мови»;

г) як термін лінгвістично ґрунтований з погляду змістової прозорості, вираженості, словотвірної традиційності і послідовності.

Список використаних джерел

1. Ахманова, О.С. К вопросу о «правильности» речи [Текст] / О. С. Ахманова, Ю. А. Бельчиков, В. В. Веселитский // Вопросы языкознания. – 1960. – № 2. – С. 35–42.

2. Дзюбишина-Мельник, Н. Я. Правопис – ортологія – культура мовлення [Текст] / Н. Я. Дзюбишина-Мельник // Магістеріум. Мовознавчі студії. – 2013. – Вип. 50. – С. 27–34.

3. Довідник з культури мови : посібник [Текст] / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб [та ін.] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Вища шк., 2005. – 399 с.

4. Клименко, О. С. Сучасна теорія норми і нормалізації і французька прескриптивна лінгвістики [Текст] / О. С. Клименко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 18. – 2010. – С. 154–164.

⁷ Науковці-філологи, вивчаючи історію лінгвістики, вказують на співіснування різних наукових парадигм, появу нових, що зумовлене послідовною зміною доміанти дослідження, парадигми [див. Березин Ф.М. О парадигмах в истории языкознания XX в. // Лингвистические исследования в конце XX века : сб. обзоров. – М. : ИНИОН РАН, 2000. – С. 9–25; Кубрякова Е.С. Язык и знание. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С. 41–57; Тураева З.Я. Лингвистика текста и категория модальности // Вопросы языкознания. – 1994. – № 3. – С. 105–115]. Ми лише перераховуємо згадані в різних наукових працях для демонстрації неузгодженості в трактуванні їх кількості та якості. Найчастіше виокремлюють 1) генетичну (порівняльно-історичну), 2) таксономічну (структуралістську), 3) прагматичну (комунікативно-функційну), когнітивну.

5. Культура української мови: довідник [Текст] / С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець та ін.; за ред. В. М. Русанівського. – К. : Либідь, 1990. – 304 с.
6. Пилинський, М. М. Мовна норма і стиль [Текст] / М. М. Пилинський. – К. : Наук. думка, 1976. – 288 с.
7. Скребнев, Ю. М. К вопросу об «ортологии» [Текст] / Ю. М. Скребнев // Вопросы языкознания. – 1961. – № 1. – С. 140–142.
8. Українська мова: Енциклопедія [Текст]/ редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
9. Українська мова : словник-довідник [Текст]/ А. П. Загнітко, В. Д. Познанська, З. Л. Омельченко, В. В. Мозгунов та ін. – Донецьк : Центр підготовки абітурієнтів, 1998. – 144 с.
10. Шинкарук, В. Д., Ткач А. В. Словотвірна ідентичність української термінології: монографія [Текст] / В. Д. Шинкарук, А. В. Ткач – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 200 с.
11. Bugajski, M. Język w komunikowaniu / Marian Bugajski. – Warszawa : WN PWN 2007. – 538 s.
12. Dobrovoljc, H. Sodobni pravopisni priroènik med normo in predpisom / Helena Dobrovoljc, Nataša Jakop. – Ljubljana : Založba ZRC, 2011. – 271 p.
13. Dyskusja nad referatem prof. Andrzeja Markowskiego *Językoznawstwo normatywne dziś i jutro: stan, zadania, szanse, zagrożenia* [Електронний ресурс] – Доступно:http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=778:dyskusja-nad-referatem-prof-andrzeja-markowskiego-jzykoznawstwo-normatywne-dzi-i-jutro-stan-zadania-szanse-zagrozenia&catid=79&Itemid=50
14. Pranjković, Ivo. Stilistika i normativistika : prilog raspravi o naravi stilogenosti // Važno je imati stila : zbornik / [uredio Krešimir Bagić] Zagreb : Disput, 2002. – S. 155–163
15. Puzynina J. Problemy aksjologiczne w językoznawstwie / Jadwiga Puzynina // Poradnik Językowy. – 1984. – Z. 9 – 10. – S. 539–556.

References

1. Akhmanova, O.S. (1960) K voprosu o «pravyl'nosti» rechi [To the issue about the "correct" speech]. Voprosy yazykoznanija. № 2. – S. 35–42.
2. Dziubyshyna-Melnyk, N. Ia. (2013) Pravopys – ortolohiia – kultura movlennia [Spelling– Orthology– Culture of speech]. Movoznavchi studii. – Vyp. 50. – S. 27–34.
3. Dovidnyk z kultury movy : posibnyk (2005) [Handbook of Language Culture]. S. Ia. Yermolenko, S. P. Bybyk, N. M. Solohub [ta in.] ; za red. S. Ia. Yermolenko. – K. : Vyshcha shk. – 399 s.
4. Klymenko, O. S. (2010) Suchasna teoriia normy i normalizatsii i frantsuzka preskryptyvna linhvistyky [Modern theory of norm and normalization and prescriptive linguistics and French]. Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics. – Vyp. 18. – S. 154–164.
5. Kultura ukraïnskoi movy: dovidnyk (1990) [Culture of the Ukrainian language: handbook]. S. Ia Yermolenko, N. Ia. Dziubyshyna-Melnyk, K. V. Lenets ta in.; za red. V. M. Rusanivskoho. – K. : Lybid,. – 304 s.
6. Pylynskyi, M. M. (1976) Movna norma i styl [Language norm and style]. – K. : Nauk. dumka, 1976. – 288 s.
7. Skrebnev, Iu. M. (1961) K voprosu ob «ortolohyyu» [To the issue of ortology]. Linguistic studies. – № 1. – S. 140–142.

8. Ukrainska mova: Entsyklopediia (2004) [The Ukrainian language: encyclopedia]/ redkol. : Rusanivskiy V. M. (spivholova), Taranenko O. O. (spivholova), M. P. Ziabliuk ta in. – 2-he vyd., vypr. i dop. – K. : Vyd-vo «Ukr. entsykl.» im. M. P. Bazhana, – 824 s.

9. Ukrainska mova: slovnyk-dovidnyk (1998) [The Ukrainian language: Reference Dictionary]. A. P. Zahnitko, V. D. Poznanska, Z. L. Omelchenko, V. V. Mozghunov ta in. – Donetsk : Tsentridhotovky abiturientiv. – 144 s.

10., Shynkaruk, V. D., Tkach A. V. Slovtvirna identychnist ukrainskoi terminolohii : monohrafiia (2010) [Word-formation identity of Ukrainian terminology: monograph] . – Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t, 2010. – 200 s.

11. Bugajski, M. Język w komunikowaniu (2007) [Language in communication – Warszawa : WN PWN. – 538 s.

12. Dobrovoljc, H. (2011) Sodobni pravopisni priroènik med normo in predpisom [Contemporary spelling issues between a norm and norm rules]. – Ljubljana : Založba ZRC, – 271 p.

13. Dyskusja nad referatem prof. Andrzeja Markowskiego «Językoznawstwo normatywne dziś i jutro: stan, zadania, szanse, zagrożenia» [Discussion of the report of prof. Andrzej Markowski "Linguistics normalization today and tomorrow: status, challenges, opportunities, threats"] – Available at 3 : http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=778:dyskusja-nad-referatem-prof-andrzeja-markowskiego-jzykoznawstwo-normatywne-dzi-i-jutro-stan-zadania-szanse-zagroenia&catid=79&Itemid=50

14. Pranjković, Ivo. (2002) Stilistika i normativistika : prilog raspravi o naravi stilogenosti [Stylistics and normativism: About the main features in nature of style]// Važno je imati stila : zbornik / [uredio Krešimir Bagić] Zagreb : Disput, 2002. – S. 155–163.

15. Puzyrnina, J. Problemy aksjologiczne w językoznawstwie (1984) [Problems of axiology and linguistics]. Linguistic Reference. – Z. 9 – 10. – S. 539–556.

КУЛЬТУРА РЕЧИ – ОРТОЛОГИЯ – НОРМАТИВИСТИКА

С. В. Харченко

Аннотация. В статье изложены основные взгляды языковедов на номинацию и дефиницию науки, которая изучает теорию и практику языковой нормы. Выделены три направления в терминологическом развитии науки о культуре речи в славянской традиции: западнославянский, украинский, русский. Определено, что в украинской и польской терминологиях термины «нормативистика/нормативная лингвистика» и «культура речи» употребляют как синонимы. Кроме того, в обеих лингвистических традициях термин «культура речи» имеет несколько значений, а термин «ортология» – часть пассивного словаря лингвиста. Рекомендовано языковедам активно употреблять термин «нормативистика».

Ключевые слова: культура речи, норма, языковая норма, понятие, ортология, нормативистика

CULTURE OF SPEECH – ORTHOLOGY – NORMATIVISM

S.V. Kharchenko

Abstract. The article describes the basic views of linguists on the nomination and definition of science that studies the theory and practice of language rules. Three areas in terminological development of the science about a speech culture in the Slavic tradition, in particular, West Slavic, Ukrainian, Russian are identified. It is highlighted

that in the Ukrainian and Polish terminology the terms "normativism / normative linguistics" and "culture of speech" are used as synonyms. In addition, in both linguistic traditions the term "culture of speech" has several meanings, and the term "orthology" is a part of the linguist's passive vocabulary. The term "Normativism (Norm Studies)" is recommended to linguists for active use.

Term "normativism" (Norm Studies) refers to the same formation type as Polish Studies, Germanic studies, Bonistic Studies, Ukrainian studies, Russian studies. It is characterized by such features as belonging to terminology, incoherence with the context, unambiguousness, briefness. It solves the problem of polysemy of the term "culture of speech". This term makes sense in terms of transparency, derivative tradition and logicity.

Keywords: speech culture, a norm, a linguistic norm, a concept, orthology, normativism

УДК 811.112.2

ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ КОМПОЗИТІВ У АГРАРНОМУ ДИСКУРСІ

С.М. АМЕЛІНА, доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Email: svetlanaamelina@ukr.net

Анотація. У статті висвітлено способи перекладу німецьких композитів у аграрному дискурсі. Досліджено способи перекладу композитів засобами української мови в залежності від їх структури. Визначено найбільш вживані за частотністю конструкції перекладу композитів. Встановлено, що найпоширенішими способами перекладу німецьких термінів-композитів у аграрному дискурсі є такі: конструкції «іменник + іменник» і «прикметник + іменник», монолексемний елемент (іменник), звужена субстантивована конструкція, розширена субстантивована конструкція, описовий переклад (для перекладу субстантивних композитів); конструкція «прикметник + прикметник», монолексемний елемент (прикметник), описовий переклад (для перекладу ад'єктивних композитів).

Ключові слова: аграрний дискурс, термін, композити, способи перекладу

Актуальність. Ускладнення перекладу текстів аграрної тематики часто пов'язані з пошуками відповідників до термінів, які вживаються у аграрному дискурсі. Особливі утруднення виникають під час перекладу німецьких композитів, які, з одного боку, є дуже ємними за своїм значенням, а з іншого – їм притаманна семантична компресія. Переклад німецьких композитів, особливо субстантивованих, є досить поширеною проблемою для перекладачів, які здійснюють переклад на різні мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціла низка питань перекладу композитів були предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема: специфіка перекладу субстантивних композитів сучасної німецької мови у міжкультурній комунікації: (Л. Ковбасюк), відображення українською мовою денотативного і конотативного значень німецьких субстантивованих композитів (Л. Рись), способи перекладу німецьких композитів португальською мовою